

Spreken over de “normatieve (kant van) Tinbergen” doet geen recht aan Tinbergen. Het is zelfs geen onderwerp

door Thomas Colignatus, 11 september 2019

Sommige auteurs schrijven over een “normatieve Tinbergen” en geven het werk en het gedachtengoed van Tinbergen mede daardoor verkeerd weer. Het ware wenselijk dat ook de redactie van ESB beter bekend ware met het werk van Tinbergen, en zulke misrepresentatie buiten de kolommen van ESB houde.

Bos & Werner (2019), beiden werkzaam bij het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), bespreken een “normatieve (kant van) Tinbergen”. In het kader van het Tinbergen-jaar 2019 organiseerde EZK een “Seminar ‘Normatieve’ Tinbergen” met bijdragen van Laura van Geest (voor het CPB), Rick van der Ploeg (over inkomensverdeling) en Jan Pronk (over internationale samenwerking).¹ Op die website staat het woord “normatief” nu tussen aanhalingstekens maar dit was bij de oorspronkelijke nieuwsbrief van 26 augustus niet het geval. Mogelijk heeft het protest tegen het verkeerde gebruik van de termen van “norm” en “normatief” al enigszins geholpen. Een helder protest blijft hier nodig.

Bos & Werner (2019) schrijven: “Jan Tinbergen staat vijftig jaar na ontvangst van de eerste Nobelprijs voor de economie niet alleen te boek als groot econometrist en institutioneel vernieuwer, maar ook als iemand die niet schuwde om op basis van persoonlijke overtuigingen of economische analyses voor te schrijven hoe iets moest zijn.” Je zult maar zo te boek staan (wanneer je zulks juist niet gedaan hebt) !

Het is evident dat Tinbergen als ieder mens soms uiting gaf aan zijn persoonlijke mening maar het is een misrepresentatie dat hij aan anderen wilde opleggen hoe zaken moesten zijn. Hier wordt de wetenschappelijke reputatie van Tinbergen internationaal te grabbel gegooid door hem als zedeprediker voor te stellen.

De website van Tinbergen-today stelt: “(...) staat Tinbergen ook bekend als ‘normatief’ econoom, die een stevig beleidsadvies niet schuwde en daarbij ook eigen overtuigingen inzette.” Men vraagt zich af wat die nieuw aangebrachte aanhalingstekens betekenen wanneer de onderliggende bewering onjuist is (en nog niet tussen aanhalingstekens staat). In de oorspronkelijke nieuwsbrief stond ook in het Engels: “As an economist, Tinbergen did not hesitate to issue strong policy advice based on personal opinions as well as scientific evidence.” Tinbergen was juist terughoudend t.a.v. het uiten van zijn persoonlijke opvattingen. De Engelstalige website meldt op 11 september 2019 nog steeds abusievelijk: “Although Tinbergen is primarily known for his contributions to econometrics and the socioeconomic institutional structure of the Netherlands, he was also a normative economist. He was not afraid to articulate strong policy advice, sometimes based on personal opinions.”² De werkelijkheid is een andere.

In de econometrie zijn er globaal drie technieken t.a.v. toekomstige tijdpaden: (1) niet-conditionele “voorspellingen” (bijv. arima), (2) conditionele “ramingen” zonder optimalisatie (gangbaar op het CPB: van het regeringsbeleid wordt (gangbaar) verondersteld dat de regering ook gaat doen wat is aangekondigd en (gangbaar) dat dit beleid succes zal hebben), (3) conditionele “ramingen” met gebruik van optimalisatie (de voorkeur van Tinbergen en ondergetekende). In zijn proefschrift was Tinbergen reeds vertrouwd met (de basis van) wat tegenwoordig “optimal control” heet, en in de natuurkunde worden veel processen beschrijven vanuit een ontwikkeling naar maximale entropie. Voor Tinbergen is het denken in termen van

¹ <https://tinbergentoday.nl/nl/seminar-normatieve-tinbergen-5-september-2019/>

² <https://web.archive.org/web/20190911084454/https://tinbergentoday.nl/normative-tinbergen-seminar-5-september-2019/>

optimaliteit niet meer dan logisch. Zeker voor de sociale wetenschappen schept deze denkwijze een discussieruimte, waarin sommigen zus en anderen zo willen, en waarin derhalve te bespreken valt welke doelen nagestreefd worden met welke schaarse middelen. Het gaat er in de economie niet slechts om wat er volgende periode gaat gebeuren maar ook of je daarmee gelukkig bent en wellicht wilt gaan bijsturen. Bij dit alles blijft Tinbergen slechts de ingenieur-adviseur die de opdrachtgever (regering en parlement) ondersteunt, en die niet (stiekem) manipuleert in de richting van zijn eigen mening.

De lezer kan slechts veronderstellen dat ook auteurs als Bos & Werner bij hun studie wel van het onderscheid tussen voorspellen en optimaliseren hebben gehoord, maar men ontkomt niet aan de indruk dat zij teksten van Tinbergen die over de context van optimalisatie gaan ten onrechte interpreteren in de richting van een normatief denken. Mogelijk menen ze dat Tinbergen alleen onconditioneel had moeten voorspellen? Bij optimalisatie worden natuurlijk normen en doelen gebruikt, maar de auteurs suggereren dan dat Tinbergen hier onvoldoende onderscheid zou maken tussen zijn eigen doelen en die van anderen (zoals de opdrachtgevers), quod non.

Ten aanzien van het vak economie schrijven zij: "Tinbergen wordt vaak omschreven als een wereldverbeteraar. "Het welzijn van de mensheid, dáár is het in de economie om begonnen!", aldus Tinbergen (Van Dalen en -Klamer, 1996)." Beide zinnen zijn correct: (1) Tinbergen was een wereldverbeteraar. (2) Economie beschrijft economisch gedrag vanuit nutsmaximalisatie, en een kernidee is dat algemeen evenwicht en Pareto-optimaliteit samenhangen: niemand zal uit vrije keuze zichzelf in de voet schieten. Dit is nog te generaliseren met een Social Welfare Function, waarbij Tinbergen geneigd was om aan cardinaal nut te denken. Echter, het verbinden van (1) en (2) op zodanige wijze dat het lijkt alsof Tinbergen geen onderscheid maakte tussen zijn persoonlijke overtuiging en de vraag naar de betekenis van het vak economie, is uit context citeren. De auteurs lijken te suggereren dat economen ook adviezen moeten geven dat auto's tegen de verkeersrichting inrijden willen zij "waardeneutraal" blijven, of dat een land zijn wisselkoers optimeert tot maximale werkloosheid of iets dergelijks. Het is evident dat Tinbergen zich hier pragmatisch opstelde.

De auteurs verergeren de misrepresentatie door te suggereren dat Tinbergen ook technische economische vraagstukken vanuit een christen-socialistische visie benaderde, en zo in de war was over zijn eigen visie en wat economisch-wetenschappelijk en voor de adviespraktijk relevant was "Deze overtuiging bracht Tinbergen ertoe om tijdens zijn carrière aan vraagstukken te werken waarvan hij vond dat die belangrijk en urgent waren voor het welzijn van de mensheid, zoals de inkomensverdeling, ontwikkelingsprogrammering en de economie van de oorlog. Het normatieve van Tinbergen is ook gelegen in de visie waarmee hij vraagstukken zoals deze benaderde. Hij zocht een democratisch of volwassen socialisme, en was overtuigd Remonstrant (Tinbergen, 1987)." Het is evident dat Tinbergen een mening had, en dat we in een samenleving leven waarin de vrijheid bestaat om daar uiting aan te geven, maar het is een misrepresentatie om er zo'n gekleurd beeld van te scheppen.

Het "artikel" van Bos & Werner is een litanie van misrepresentatie. Men kan slechts denken dat de auteurs het vermoedelijk niet zo bedoeld hebben. Niemand zit te wachten op deze misrepresentatie van Tinbergen's werk en gedachtengoed. Toch: blijkbaar bestaat er bij sommigen een beeld alsof Tinbergen inderdaad normatief was, en hebben deze auteurs citaten opgezocht om dit vooroordeel te ondersteunen, in plaats van kritisch te lezen om dit vooroordeel juist te weerleggen. Met citaten alleen heb je nog geen wetenschappelijk verantwoord artikel. Derhalve is dit protest nodig. Het beste zou zijn wanneer Bos & Werner dit "artikel" intrekken en een gecorrigeerde versie plaatsen. Laat het huidige Tinbergen-jaar hoe dan ook gebruikt worden om dit vooroordeel te corrigeren. Op het Seminar van 5 september gaf Jan Pronk overigens een lezing waarin hij met het "frame" van bijeenkomst meeding, en zeven "normen" gaf die in het werk van Tinbergen gevonden zouden kunnen worden. Echter, deze terminologie blijkt riskant voor personen die daar "normatief" van maken, en de betere term is "optimalisatie-criteria", wederom gedacht vanuit genoemde econometrische techniek.

Er is een mogelijkheid dat auteurs op zoek naar een “label” zijn geweest, zoals “de stelling van Pythagoras”, en dat men bij “normen” is uitgekomen. Het laatste blijft echter een vervorming van Tinbergen als empirisch wetenschapper. Colignatus (2019) (in concept) doet de suggestie dat in Tinbergen’s werk een “Theorema van Tinbergen” te vinden valt, namelijk in de empirische verwachting dat de ontwikkelingen op wereldschaal logischerwijs ook tot een toenemende “world governance” zullen leiden. Voor het denken van economen is het nuttig om te onderkennen dat er empirisch zoiets te verwachten valt, en dan te helpen om deze ontwikkeling zo goed mogelijk met wetenschap en democratie te ondersteunen, dan deze ontwikkeling niet te zien of zelfs tegen te werken. Een empirische verwachting is wederom geen norm en niet iets normatief.

Thomas Colignatus is de wetenschappelijke naam van Thomas Cool, econometrist (Groningen 1982) en leraar wiskunde (Leiden 2008) te Scheveningen

Literatuur

Bos, R. & G. Werner (2019). *Normatieve kant van Tinbergen heeft flinke stempel op beleid gedrukt*, <https://esb.nu/esb/20055598/normatieve-kant-van-tinbergen-heeft-flinke-stempel-op-beleid-gedrukt>

Colignatus, Th. (2019), “The Tinbergen & Hueting Approach in the Economics and National Accounts of Ecological Survival”, concept op thomascool.eu